AVİM Yorum • No: 2025 / 85 • Eylül 2025

YAPICI AVRASYACILIK VE GEÇMİŞE BAKIŞ

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Bu yazı ilk olarak AVİM tarafından 22 Eylül2025'te yayınlanmış İngilizce bir makalenin Türkçe çevirisidir.

Geçmiş Analizlerimizin Hatırlanması

Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yapıcı Avrasyacılık kavramını uzun süredir geliştirmektedir. Bu kavram üzerine çok sayıda AVİM analizi ve yorumu yayınladık. Bu konudaki son makalelerimizden biri olan "Yapıcı Avrasyacılık: Tanımları Yeniden Değerlendirmek," aşağıdaki dipnotta yer almaktadır.[1] AVİM, bu bağlamda, geniş Avrasya olarak adlandırdığımız kapsamlı Batı-Doğu ekseninde önemli değişimlerin yaşandığını ve bu değişimlerin küresel gruplaşmalarda dikkate değer değişimlere yol açtığını belirtmektedir.

Bu gözlemlere dayanarak AVİM, şu sorulara yanıt aramıştır: Batılı uluslar küresel rollerini yeniden değerlendirirken, Türkiye neden ilişkilerini yalnızca 'Batı' ile sınırlamalı? Türkiye'nin yalnızca en doğudaki karakol olarak görüldüğü modası geçmiş 'Batı bloğu' kavramına bütünüyle bağlı kalması hâlâ faydalı mı? Türkiye neden Doğu ülkeleriyle yeni ve daha yakın bağlar kurma fırsatlarını keşfetmesin? Böyle yeni bir düşünce tarzı Türkiye'nin ulusal çıkarlarıyla daha uyumlu olmaz mı?

AVİM'in Yapıcı Avrasyacılık kavramı, Türkiye'nin Batı bağlarını Doğu fırsatlarıyla dikkatlice dengelemesini ve onu Avrupa ve Asya arasında benzersiz bir bağlantı noktası olarak konumlandırmasını savunmaktadır. Bu jeopolitik yaklaşım, Avrasya genelinde bölgesel iş birliğini teşvik etmekte, stratejik özerkliğe vurgu yapmakta ve istikrar ve güvenliğe değer vermektedir Doğu'yu yeniden keşfederek yeni sentezler keşfetmeyi amaçlamakta ve uluslararası kurumların rolünü kabul etmektedir. Bölgesel istikrarsızlığa yol açan manipülasyonları doğru bir şekilde analiz edip yönetmeyi ve Türkiye'nin komşuların egemenliklerine saygı duyan, onların kalkınmasını ve bazılarının Avrupa-Atlantik özlemlerini destekleyen bir istikrar gücü olarak rolünü geliştirmesini amaçlamaktadır.

Bu bağlamda, Yapıcı Avrasyacılık yaklaşımımız dar görüşlü Batı karşıtlığını reddeder. Batı ile yakın bir bağın sürdürülmesine ve bu ilişkiye değer verilmesine bağlıdır. Buna paralel olarak, Doğulu ortaklarla yeni iş birliği fırsatları aramaya öncelik verir. Batı'nın küresel

gelişmelere yaptığı değerli katkıları takdir ederken, onun tarihsel hatalarını körü körüne görmezden gelmez ve tarih boyunca Batı'nın neden olduğu belirli acılara sırt çevirmez. Avrupa/Batı merkezli düşüncenin sorgusuz sualsiz yüceltilmesini reddeder ve bu yaklaşımı Batı dışı dünyaya yönelik epistemik bir adaletsizlik ve değersizleştirme olarak nitelendirir. Yapıcı Avrasyacılık anlayışı, Türkiye'nin stratejik özerkliğinden ödün vermez. Aynı zamanda, yıllardır üyesi olduğu ittifaklara bağlılığını sürdürür ve bu ittifaklardaki karar verici/politika yapıcı sesinin Türkiye'nin ulusal güvenliğinin ayrılmaz bir parçası olduğunun bilincindedir.

Diğer taraftan, Yapıcı Avrasyacılık kavramı etrafındaki tartışmalar bağlamında dikkatimizi çeken en önemli nokta, bazı akademik ve siyasi çevrelerde "Avrasya" kelimesine karşı abartılı, aşırı duyarlı ve alerjik tepkilerin var olmasıdır. Kanaatimizce, Batı'ya/Avrupa'ya körü körüne hayranlık duyanların, "Avrasya" kelimesini duyduklarında bu tür tepkilerden uzaklaşmalarının ve bu kelimeyi kullananları belirli bir ideolojinin savunucusu olarak görme saplantılarından vazgeçmelerinin zamanı gelmiştir.

Güncel Önemli Değerlendirmeler

Aslında, bugün, dünyanın hızla değiştiği ve yeni bir belirsizlik dönemine girdiğimiz yönündeki yaygınlaşan görüşlere de tanık oluyoruz. Örneğin, yakın zamanda bir çevrimiçi gazetede yayınlanan ve önde gelen bir üst düzey politikacı tarafından kaleme alınan "Yeni bir dünya düzenine doğru... Bildiğimiz dünya düzeni çöküyor mu?" başlıklı makalede, bu gelişmeler İtalyan filozof, politikacı ve siyaset teorisyeni Antonio Gramsci'nin ünlü sözüne atıfta bulunularak analiz ediliyor: "Eski öldü, ancak yeni henüz doğmadı." Bu bağlamda, makalenin girişinde " Dünya, Antonio Gramsci'nin meşhur sözüyle eskinin öldüğü ama yeninin henüz doğmadığı sancılı bir ara dönemden geçiyor. Uluslararası ilişkilerin çimentosu olan kurallar ve kurumlar çatırdıyor. Bir zamanlar tarihin sonu diye sunulan liberal düzen, bugün adeta kendi içinde çözülen bir yapıya benziyor. İfadesine yer veriliyor. [2]

Bu ünlü özdeyiş, Gramsci'nin 1929-1935 yılları arasında hapisteyken yazdığı "Hapishane Defterlerinden Seçmeler" (Quaderni del carcere) adlı kitapta yer almaktadır. Gramsci, kitapta "Materyalizm Dalgası ve Otorite Krizi" başlığı altında analizini şu şekilde ifade ediyor: "Kriz, tam da eskinin ölmesi ve yeninin doğamaması gerçeğinden kaynaklanmaktadır; bu ara dönemde, çok çeşitli hastalıklı semptomlar ortaya çıkmaktadır... iktidardaki eski nesillerin 'otorite krizi' ve hegemonya kurabilecek olanlara dayatılan ve görevlerini yerine getirmelerini engelleyen mekanik engellerden kaynaklanan bir sorun."[3]

Geçmişteki Tarihi Açıklamalar

Daha önce de belirttiğimiz gibi, küresel uluslararası ilişkilerde ve ulusal tarihlerde derin değişimlerin yaşandığı dönemler vardır. Bu dönemlerde, önde gelen devlet adamları ve siyasetçiler tarihi öneme sahip açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu tür seçkin özdeyişler

içeren açıklamalar Türk siyasi tarihinde de mevcuttur. Örneğin, altmış bir yıl önce, 16 Nisan 1964'te, dönemin Başbakanı, Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Cumhurbaşkanı ve 33 yıl 134 gün Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığı yapan İsmet İnönü, Kıbrıs olayları sırasında tarihe geçecek ve küresel yankıları olacak önemli bir açıklama yapmıştır. İsmet İnönü'nün bu açıklamadaki özlü sözleri genellikle "Yeni bir dünya düzeni kurulacak; Türkiye bu düzenin içinde yerini alacaktır" şeklinde hatırlanır. Saygın bir akademisyen bu ifadeyi şöyle açıklamaktadır:

Kıbrısta çatışmaların sürmesi üzerine Türk kamuoyunda adaya müdahale etmeyen İnönü hükümetinin politikası eleştirilmeye başladıkça, İnönü bu kamuoyunu yatıştırmak amacıyla da söylemini sertleştirmeye başladı. 16 Nisan 1964te Time dergisine verdiği demeçte daha sonra Türk siyasal hayatı literatürüne girecek olan demecini verdi: Müttefikler tutumlarını değiştirmezlerse, Batı ittifakı yıkılabilir ☀ Yeni şartlarda yeni bir dünya kurulur ve Türkiye de bu dünyada yerini bulur.(CUMHURİYET,17 Nisan 1964) Dolayısıyla, ilk kez başta ABD olmak üzere Batı bloku ülkelerine gerekirse Türkiyenin başka dış politika alternatiflerine yönelebileceği mesajı veriliyordu. 1960tan beri Türkiye ile ilişkilerini, özellikle de ekonomik alanda, geliştirmek isteyen ve bu talebini sürekli yineleyen SSCBnin politikası da göz önünde tutulacak olursa, İnönünün bu uyarıcı demecinin sadece iç politikaya yönelik olduğu ve Batıda yankı bulmayacağı düşünülemez[4].

İsmet İnönü'nün Time dergisine verdiği söz konusu demeç, Milliyet gazetesinin 16 Nisan 1964 tarihli sayısının manşetinde şu şekilde yer almıştır:

> "Time dergisine verdiği demeçte İnönü, müttefikleri tutumlarını değiştirmelerini istedi
>
> 'BATI İTTİFAKI YIKILIR'
>
> Müttefiklerimiz, NATO'nun dağılması için çalışan uzak devletlerle yarış ediyor. Biz bozulmasın diye sabrediyoruz."[5]
>
> Gazete, İnönü'nün meşhur sözleni ise haberinin başında şu şekilde yansıtmaktadır:
>
> "Başbakan İnönü Kıbrıs konusunda Müttefikler tutumlarını değiştirmedikleri takdirde Batı ittifakınının yıkılacağını söylemiş, bu takdirde yeni şartlarda yeni bir dünya kurulur diyerek, Türkiyenin bu yeni dünyada kendisine yer bulacağını ifade etmiştir.

Nihai Tespitler

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana hüküm süren uluslararası düzenin yapısının ve normatif temellerinin kökten sorgulandığı iddiamızın artık tartışmalı bir konu değil, derinlemesine incelenmeyi hak eden bir gerçeklik olduğuna inanıyoruz. İttifak modelleri, kalkınma paradigmaları ve dış politika yönelimlerindeki radikal değişimlere ilişkin gözlem ve yorumlarımız, bazılarının iddia ettiği gibi artık hayal ürünü öngörüler değil, yine bazılarının Avrupa-merkezli/Batı-merkezli dünya düzeni açısından korkutucu bulduğu zamanımızın gerçekleridir. Bu gerçekleri görmezden gelip kafamızı kuma gömerek geleceği inşa etmek mümkün değildir. Her entelektüel çaba gibi, günümüzün bu gerçeklikleri de objektif bir şekilde tartışılmalı ve basmakalıp yaklaşımlara yeni boyutlar kazandırılmalıdır.

*Resim: AVİM ve Times

[1] Teoman Ertuğrul Tulun. Yapıcı Avrasyacılık: Tanımların Yeniden Gözden Geçirilmesi Yorum No:2025 / 8. 04.02.2025. https://avim.org.tr/tr/Yorum/YAPICI-AVRASYACILIK-TANIMLARIN-YENIDEN-GOZDEN-GECIRILMESI

[2] Kemal Kılıçdaroğlu. Yeni dünya düzenine doğru. Bildiğimiz dünya düzeni çöküyor mu? , T24. 16 Eylül 2025. https://t24.com.tr/yazarlar/kemal-kilicdaroglu/yeni-dunya-duzenine-dogru,51580

[3] SELECTIONS FROM THE PRISON NOTEBOOKSOF ANTONIO GRAMSCI , Edited And Translated By Quentin Hoare And geoffrey Nowell Smith. ElecBook London 1999 Transcribed from the edition published by Lawrence & Wishart London 1971, p. 556.

[4] Yard. Doç, Dr. Melek M. Fırat. Kıbrıs Sorunu ve İnönü. İnönü Vakfı. https://www.ismetinonu.org.tr/kibris-sorunu-ve-inonu/

[5] Milliyet, 16 Nisan 1964. https://www.gastearsivi.com/gazete/milliyet2/1964-04-16/1

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "YAPICI AVRASYACILIK VE GEÇMİŞE BAKIŞ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2025 / 85. Eylül 23. Erişim Ekim 30, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Yorum/YAPICI-AVRASYACILIK-VE-GECMISE-BAKIS-1

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır